

Валентина Григорівна Жорнокуй

Кафедра правового забезпечення підприємницької
діяльності та фінансової безпеки

Навчально-науковий інститут № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ
Харків, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСІБ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ТОВАРИСТВА, ПЕРЕД КРЕДИТОРАМИ ЗА ЙОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ

Анотація. *Стаття присвячена з'ясуванню сутності та специфіки відповідальності осіб, що здійснюють функції органів перед кредиторами за зобов'язаннями підприємницького товариства з урахуванням сучасних реалій національного законодавства, доктринальних положень та засад правозастосовної практики. Метою статті є визначення сутності та специфіки відповідальності осіб, що здійснюють функції органів, перед кредиторами за зобов'язаннями підприємницького товариства. Для досягнення вказаної мети використано низку методів наукового пізнання, зокрема: діалектичний, аналізу і синтезу, формально-юридичний, порівняльно-правовий, метод економічного аналізу права. Наголошено, що особи, які здійснюють функції органів, які діють від імені та в інтересах юридичної особи й є її частиною, не мають правового зв'язку з кредиторами самої юридичної особи; залишаючись зобов'язаними лише перед юридичною особою, перед кредиторами вони обов'язків не мають, рівно як і враховувати в своїй діяльності їх інтереси вони не повинні. Проте при банкрутстві підприємницького товариства й неможливості задоволення вимог кредиторів до відповідальності можуть притягуватися особи, що здійснюють функції органів товариства. Справа в тому, що вони відповідають за власні винуваті дії (бездіяльність), які проявляються в доведенні товариства до неплатоспроможності (банкрутства). Аргументовано, що притягнення до субсидіарної відповідальності є можливим лише після вступу в законну силу рішення суду про визнання боржника неплатоспроможним (банкрутом). Можливість установити становище, за якого боржник не має можливості виконати грошові зобов'язання або обов'язок по сплаті обов'язкових платежів та (або) інших платежів без винесення належного процесуального документа – рішення суду про визнання неплатоспроможним (банкрутом), законодавство про банкрутство не передбачає. Зроблене застереження, що для виникнення відповідальності осіб, які здійснюють функції органу підприємницького товариства, обов'язковим є встановлення протиправного характеру їх поведінки (доведення товариства до банкрутства шляхом надання обов'язкових для виконання вказівок або іншим чином визначення дій боржника). При цьому вказані особи не відповідають за шкоду, завдану майновим правам кредиторів, якщо доведуть, що діяли добросовісно й розумно в інтересах боржника.*

Ключові слова: юридична особа; підприємницьке товариство; учасник; посадова особа; кредитор; відповідальність; добросовісність; розумність.

Valentyna H. Zhornokui

Department of Legal Support of Entrepreneurial
Activity and Financial Security
Educational and Research Institute No. 5
Kharkiv National University of Internal Affairs
Kharkiv, Ukraine

LIABILITY OF PERSONS PERFORMING FUNCTIONS OF ENTREPRENEURIAL COMPANY'S BODIES TO CREDITORS FOR ITS OBLIGATIONS

Abstract. *The article is focused on clarifying the essence and specifics of the liability of persons performing the functions of entrepreneurial company's bodies to creditors for its obligations, taking into account modern realities of national legislation, doctrinal provisions and principles of legal precedents. The purpose of the article is to define the essence and specifics of the liability of persons performing the functions of entrepreneurial company's bodies to creditors for its obligations. To achieve the indicated purpose, the author has used a number of methods of scientific cognition, in particular: dialectical, analysis and synthesis, formal and legal, comparative and legal, as well as the method of economic analysis of law. It has been emphasized that persons, performing the functions of the bodies acting on behalf of and in favour of a legal entity and are part of it, do not have a legal relationship with the creditors of the legal entity itself; being obligated only to the legal entity, they have no obligations to creditors, as well as they should not consider creditors' interests in their activities. However, in case of bankruptcy of an entrepreneurial company and the impossibility of satisfying the creditors' claims, persons performing the functions of the company's bodies may be held liable. This is because they are liable for their own wrongful acts (act of omission), which are manifested in bringing the company to insolvency (bankruptcy). It has been argued that bringing to subsidiary liability is possible only after the court decision on declaring the debtor insolvent (bankrupt) enters into legal force. The bankruptcy legislation does not provide the possibility of establishing a situation when a debtor is unable to fulfill monetary obligations or the obligation to pay mandatory payments and (or) other payments without issuing an appropriate procedural document – a court decision on declaring the debtor insolvent (bankrupt). The author has made the admonition that it is mandatory to establish unlawful nature of behavior of persons performing the functions of entrepreneurial company's body (bringing the company to bankruptcy by providing mandatory instructions or otherwise determining the debtor's acts) for bringing them to liability. At the same time, the specified persons are not liable for damage caused to the creditors' property rights if they prove that they acted in good faith and reasonably in favour of the debtor.*

Key words: *legal entity; entrepreneurial company; participant; official; creditor; liability; good faith; reasonableness.*

ВСТУП

Кожен учасник цивільного обороту, який укладає правочини з певним підприємницьким товариством, має за мету отримати бажаний результат, що є можливим

лише за умови платоспроможності такої юридичної особи. Вичерпну інформацію про майновий стан товариства має його виконавчий орган та, у виключних випадках, наглядова рада. Виходячи з положень ст. 13 ЦК України особи, що здійснюють функції органів підприємницького товариства, мають діяти розумно й добросовісно не лише щодо цієї юридичної особи, а й щодо її контрагентів (мають ураховувати права й законні інтереси останніх, сприяти їм). За такої конструкції досягається баланс інтересів самого товариства, осіб, що здійснюють функції його органів, і кредиторів товариства. Останні ж, вступаючи в правовідносини з товариством, не повинні знати про конкретних осіб, які управляють у ньому, «знімати корпоративні покрови», а мають право лише притягнути до відповідальності товариство як свого безпосереднього боржника.

З іншої сторони, особи, що здійснюють функції органів під час прийняття рішення від імені підприємницького товариства не створюють жодних зобов'язань для себе особисто, тому не можуть нести відповідальність за ними безпосередньо перед кредиторами товариства. Нарешті, товариство, якому завдано збитки в результаті нерозумних і недобросовісних дій членів своїх органів, вправі відшкодувати свої майнові втрати з таких осіб. І такий підхід має місце не лише в країнах романо-германської правової сім'ї [1, с. 162–184]. Так, сучасне корпоративне право США також допускає притягнення до відповідальності осіб, які здійснюють функції органів підприємницького товариства, навіть перед його кредиторами, оскільки: 1) така відповідальність настає у випадку вчинення вказаними особами незаконних дій, що зумовили неплатоспроможність товариства (незаконна виплата дивідендів, незаконне отримання посадовою особою позички від товариства тощо); 2) такі особи відповідають перед кредиторами товариства за порушення своїх обов'язків як довірених осіб товариства (що має тенденції в змінах до ЦК України (ст. 99¹)).

Істотна й явна диспропорція між зобов'язаннями й активами, по суті, неплатоспроможного боржника та непоінформованість про це кредиторів порушує права останніх. У зв'язку з цим для захисту майнових прав та інтересів кредиторів боржника введено правове регулювання своєчасного інформування керівником юридичної особи її кредиторів про неплатоспроможність (недостатність майна) боржника. Отже, одним із правових механізмів, що забезпечує захист кредиторів, які не поінформовані з вини керівника боржника про існуючу істотну диспропорцію між об'ємом зобов'язань боржника і розміром його активів, є покладення на такого керівника субсидіарної відповідальності за новими цивільними зобов'язаннями за умови недостатності конкурсної маси.

Проблематиці відповідальності осіб, які здійснюють функції органів, перед кредиторами за зобов'язаннями підприємницького товариства присвячена значна кількість наукових робіт як вітчизняних (О. О. Банасько [2], О. А. Беляневич [3], І. І. Гришина [4], Ю. М. Жорнокуй [5; 6], О. В. Кологойда [7; 8], В. М. Махінчук [9; 10], А. С. Прокопюк [11], І. В. Спасибо-Фатеева [12; 13]), так і закордонних

авторів (D. Kakkar [14], Kelli A. Alces, Larry E. Ribstein [15], P. Kindler [16], J. H. Murray [17], D. G. Smith [18], G. B. Smith, T. J. Hall [19]). Проте вказані автори зробили наголос або на загальних засадах інституту юридичної відповідальності в корпоративному праві, або солідарній (субсидіарній) відповідальності керівника виключно в справах про банкрутство товариства, або відповідальності його учасників, або питанням застосування доктрини «підняття корпоративної завіси». При цьому глибоко не вивчені питання сутності та специфіки відповідальності осіб, які здійснюють функції органів підприємницького товариства, перед кредиторами за зобов'язаннями такої юридичної особи.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні сутності та специфіки відповідальності осіб, що здійснюють функції органів, перед кредиторами за зобов'язаннями підприємницького товариства.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Цивілістична доктрина достатньо наповнена роботами, присвяченими основним питанням корпоративного права, що мають і прикладний, і теоретичний характер, що містять різнопланові (часто конкуруючі між собою) концепції. Для оцінки результатів таких наукових напрацювань та визначення напрямів вивчення проблематики корпоративної відповідальності варто обов'язково враховувати методологічні засади наукового дослідження, що має застосовуватися для їх вирішення, оскільки від відсутності базових методологічних засад, на яких ґрунтуються корпоративні відносини, залежить не лише доктринальне їх розуміння, а й правозастосування таких правових зв'язків.

Відповідно до поставленої мети цієї статті було використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, що забезпечило комплексний підхід до вивчення відповідальності осіб, що здійснюють функції органів, перед кредиторами за зобов'язаннями підприємницького товариства.

Використання *діалектичного методу* дозволило охарактеризувати відповідальність указаних осіб перед кредиторами за зобов'язаннями підприємницького товариства, як правове явище, що взаємодіє з іншими явищами (цивільні та корпоративні відносини, їх суб'єкти, цивільно-правова відповідальність) і така взаємодія має змінний характер, впливає на розвиток відносин у рамках підприємницьких товариств, що дало можливість усі правові явища й поняття, досліджені в статті, вивчати в єдності та суперечності їх протилежностей.

Аналіз і синтез є важливими методами наукового пізнання, що гармонійно з'єднуються при застосуванні діалектичного методу. Так, з використанням аналізу в процесі розчленування цілого на частини вивчена характеристика та елементи (складові) відповідальності осіб, що здійснюють функції органів, перед кредиторами за зобов'язаннями підприємницького товариства. Щодо цього дослідження назва «відповідальність осіб, що здійснюють функції органів, перед кредиторами за зобов'язаннями підприємницького товариства» є результатом

синтезу проаналізованих її системних ознак, а їх позначення, вказаною назвою, відповідає законам формальної логіки.

У результаті застосування *формально-юридичного методу* доведена доцільність розташування в нормах ЦК України загальних положень про відповідальність указаних осіб, специфіка ж їх відповідальності може передбачатися й нормами законів України «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про кооперацію» та «Про господарські товариства», але як виключення із загального правила.

Порівняльно-правовий метод дозволив здійснити аналіз законодавства інших країн із метою врахування позитивного іноземного досвіду нормативного забезпечення корпоративних відносин. Об'єктом порівняння в цьому дослідженні є існуючі наукові доктрини та положення законодавства, щодо особливостей та порядку застосування окремих видів цивільно-правової відповідальності до осіб, які здійснюють функції органів підприємницьких товариств.

Застосування *методу економічного аналізу права*, у контексті досліджуваної тематики, дозволило: 1) визначити можливі переваги попередження порушення прав кредиторів підприємницьких товариств; 2) співставити положення різних нормативних актів, установчих документів товариств та корпоративних договорів (за умови їх укладення) з метою належного забезпечення дотримання прав учасників відносин, пов'язаних із управлінням підприємницькими товариствами; 3) перевірити наскільки правові приписи, спрямовані на захист прав кредиторів підприємницьких товариств можуть бути ефективними та досконалими.

Теоретичною основою цієї наукової роботи стала низка наукових праць українських та іноземних фахівців, які присвятили свої розробки дослідженню відповідальності в рамках корпоративних відносин (загалом), так і конкретних їх учасників (безпосередньо).

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

На сьогодні в доктрині захист майнових прав та інтересів кредиторів у контексті неплатоспроможності підприємницького товариства здійснюється через два інститути деліктного права – солідарну та субсидіарну відповідальність. Мета вказаних інститутів є ідентичною – відшкодувати кредиторам збитки, завдані зловживанням інститутом юридичної особи недобросовісними особами, на яких законодавством і локальними корпоративними актами покладено фідучіарний обов'язок організувати її господарську діяльність із урахуванням майнових інтересів кредиторів.

Останнім часом маємо чіткі тенденції забезпечення реальної відповідальності осіб, що здійснюють функції органів підприємницького товариства, перед кредиторами за зобов'язаннями самого товариства. Проте єдиний випадок, який прямо закріплює можливість притягнення до відповідальності таких осіб за завдання шкоди правам кредиторів, сьогодні передбачено в рамках процедури

банкрутства та встановлюється Кодексом України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ). Це зумовлено тим, що за загальним правилом учасники корпоративних товариств, у тому числі особи, які здійснюють функції органів підприємницького товариства, не мають щодо кредиторів товариства жодних корпоративних обов'язків. Разом із тим визнання товариства неплатоспроможним (банкрутом) можна розуміти як санкцію за неправомірну поведінку, тих осіб, які становлять його органи, однак негативні наслідки такого стану відчувають усі «вигодонабувачі» такої юридичної особи. До цих осіб відносяться й кредитори товариства. І лише на стадії ліквідації або банкрутства в умовах недостатності майна корпоративне управління здійснюється, першочергово, в інтересах кредиторів (указані особи зобов'язані діяти добросовісно й розумно, керуючись інтересами кредиторів, а порушення цього обов'язку має викликати корпоративну відповідальність у вигляді відшкодування завданих збитків).

За ч. 2 ст. 61 КУзПБ суб'єктами субсидіарної відповідальності щодо розглядуваної проблематики є засновники (учасники, акціонери) або інші особи, у тому числі *керівники боржника*, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії. При цьому цей Кодекс не містить розширеного тлумачення категорії «інші особи, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії». Тому коло цих осіб визначається в кожній справі окремо. Водночас, як застерігають судді Касаційного господарського суду Верховного Суду (далі – КГС ВС) «для визначення статусу особи як відповідача за субсидіарною відповідальністю за зобов'язаннями боржника ліквідатор має проаналізувати, а суд, розглядаючи заяву про притягнення до субсидіарної відповідальності та з'ясовуючи наявність підстав для покладення на цих осіб такої відповідальності, – дослідити сукупність правочинів та інших операцій, здійснених під впливом осіб, що сприяли виникненню кризової ситуації, її розвитку й переходу в стадію фактичного банкрутства боржника» [20].

Так, при настанні обставин, указаних у ч. 6 ст. 34 КУзПБ, керівник боржника зобов'язаний у місячний строк звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі в разі, якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності), та в інших випадках, передбачених цим Кодексом. Якщо органи управління боржника допустили порушення цих вимог, вони несуть солідарну відповідальність за незадоволення вимог кредиторів. Щодо цивільних договірних відносин невиконання керівником вимог КУзПБ про звернення до господарського суду з відповідною заявою про його банкрутство свідчить, по суті, про недобросовісне приховування від кредиторів інформації про незадовільний майновий стан юридичної особи. Така поведінка керівника тягне за собою прийняття неплатоспроможним боржником додаткових боргових зобов'язань у ситуації, коли не можуть бути виконані існуючі зобов'язання, наперед відому неможливість задоволення вимог

нових кредиторів, від яких були приховані дійсні факти, й, як наслідок, виникнення збитків на стороні цих нових кредиторів, введених в оману в момент надання боржнику виконання.

Тож, звертаючись із заявою про солідарну відповідальність керівника боржника через порушення положень абз. 1 ч. 6 ст. 34 КУзПБ з підстав, наведених в абз. 2 ч. 1 цієї статті, особа має довести перебування боржника в стані загрози неплатоспроможності (вказати на наявні ознаки такої загрози, а також послатися на відповідні докази, опираючись на відомості, які містяться в документах, що додаються боржником до заяви про відкриття провадження в справі про банкрутство в разі загрози неплатоспроможності). «Визначений ч. 6 ст. 34 КУзПБ обов'язок боржника звернутися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство в разі загрози неплатоспроможності боржника, від імені якого відповідно до положень статті 92, 97, ч. 2 ст. 98, ч. 1–3 ст. 99 ЦК України діє його виконавчий орган (керівник), є імперативним та презюмується згідно з наведеною нормою КУзПБ та встановленими законом правилами» [21].

Отже, бездіяльність керівника, що не відповідає принципу добросовісності, який ухиляється від виконання покладеного на нього КУзПБ обов'язку з подачі заяви боржника про власне банкрутство (про перехід до ліквідаційної процедури, що здійснюється під контролем суду), є протиправною та винуватою¹, а також тягне за собою майнові втрати на стороні кредиторів, порушує як приватні інтереси суб'єктів цивільних правовідносин, так і публічні інтереси держави. Таким чином, законодавець презюмує наявність причинно-наслідкового зв'язку між обманом контрагентів із боку керівника боржника у вигляді навмисного замовчування про виникнення ознак банкрутства, про які він мав публічно повідомити в силу КУзПБ (подати заяву про неплатоспроможність) і негативними наслідками для введених в оману кредиторів, які за відсутності інформації надали виконання особі, що є в дійсності банкрутом (явно нездатної вчинити зустрічне виконання). Субсидіарна відповідальність такого керівника обмежується об'ємом зобов'язань перед цими кредиторами, тобто об'ємом зобов'язань, що виникли після сплину місячного строку, передбаченого ч. 6 ст. 34 КУзПБ.

Тлумачення змісту ч. 6 ст. 34 КУзПБ свідчить, що «суб'єктом відповідності може бути керівник або інша посадова особа, повноваження якої до або на час порушення/здійснення провадження у справі про банкрутство припинились» [23]. Зокрема, поряд із директором боржника особами, які мали вирішальний вплив на дії боржника на підставі фінансово-розпорядчих документів компанії були визнані колишній директор і бухгалтер. У діях фактичного директора ознак недобросовісності, що мала наслідком настання неплатоспроможності, встановлено не було [24].

¹ Водночас при вирішенні питання щодо вини (виду вини) суб'єкта субсидіарної відповідальності, слід виходити з обов'язків та повноважень суб'єктів відповідальності щодо боржника, покладених на них законом та/або статутом, ураховуючи при цьому положення частини 1 і 3 ст. 4 КУзПБ [22].

Щодо законності втручання держави в майнові права керівника боржника як фізичної особи, то національне законодавство у сфері банкрутства містить інститут субсидіарної відповідальності керівника та інших осіб за боргами боржника, що унеможливує посилення відповідача на його необізнаність про наслідки можливості покладення на нього такої відповідальності. При цьому «загальне спрямування цього інституту вбачається в приватноправовому розрізі в контексті необхідності спонукання суб'єктів господарювання до добросовісної поведінки, яка матиме на меті погашення боргів *перед кредитором* – особами приватного права, і він має публічно-правову сферу застосування, яка зводиться до неприпустимості доведення боржника до банкрутства, фіктивного банкрутства, а також ухилення від сплати податків шляхом доведення боржника до банкрутства та фіктивного банкрутства як інструментів досягнення такої мети» [25].

Якщо повне погашення вимог кредиторів є неможливим унаслідок дій (бездіяльності) осіб, що здійснюють функції органів підприємницького товариства, такі особи несуть солідарно субсидіарну відповідальність за доведення до банкрутства. З метою кваліфікації їх дій як спільних може бути врахована узгодженість, скоординованість і направленість цих дій на реалізацію спільного для всіх наміру, тобто може братися до уваги співучасть у будь-якій формі (наприклад, пособництво). Доти, доки не доведено інше, передбачається, що мають місце спільні дії декількох, афілійованих між собою осіб. Якщо декілька вказаних осіб діяли незалежно між собою й дії кожної з них було достатньо для настання об'єктивного банкрутства боржника, вони також солідарно несуть субсидіарну відповідальність.

При цьому О. А. Беянович наголошує, що «виходячи з указаного та положень ч. 6 ст. 34 КУзПБ, можна дійти висновку, що солідарна відповідальність покладається на органи управління боржника лише в тому випадку, коли боржник у місячний строк не звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі при настанні загрози неплатоспроможності, та в інших випадках, передбачених цим Кодексом. Втім, «інших випадків, передбачених цим Кодексом», до яких відсилає норма абз. 1 ч. 6 ст. 34 КУзПБ, наразі цей Кодекс не містить, тобто застосування солідарної відповідальності обмежено лише одним правопорушенням. Відповідно немає однозначної відповіді про можливість застосування такої відповідальності у випадках переходу з процедури добровільної ліквідації в процедуру банкрутства» [3, с. 299].

КГС ВС установлено, що для з'ясування ознак доведення до банкрутства ліквідатор має проаналізувати сукупність правочинів та інших юридичних дій, здійснених під впливом (указівкою) керівника, засновників (учасників) боржника, інших осіб, а також їх бездіяльність, що сприяли виникненню кризової ситуації, її розвитку й переходу в стадію банкрутства боржника. При цьому недостатність майна боржника, що виникає внаслідок дій (бездіяльності) його керівника, розглядається за правилами ст. 62 КУзПБ як передумова для субсидіарної відповідальності.

Питання про природу субсидіарної відповідальності осіб, які здійснюють функції органу підприємницького товариства має важливе значення й при відповіді на нього доцільно використовувати досвід США. У цій країні існує три різні концепції, що обґрунтовують юридичну відповідальність указаних осіб перед кредиторами товариства. За першою – оскільки такі особи представляють інтереси товариства та його учасників, то вони перед ними й відповідають (тобто кредитори не можуть пред'являти вимоги до посадових осіб товариства); за другою – посадова особа в своїй діяльності має враховувати інтереси не лише товариства і його учасників, а й працівників, кредиторів, споживачів, суспільства та інших осіб; щодо третьої (отримала назву теорія «довірчого управління») – то за нею особи, які здійснюють функції органів підприємницьких товариств є довіреними особами, але вже не перед товариством і його учасниками, а перед кредиторами товариства. Зазвичай закордонні вчені визнають, що директори платоспроможних товариств мають фідуціарні обов'язки лише перед учасниками, а не перед кредиторами чи іншими особами. Однак звертається увага й на те, що має місце інша ситуація, коли товариство знаходиться на межі банкрутства й учасники не мають взагалі або мають незначну частку в капіталі товариства. У цьому випадку кредитори, очевидно, мають певний інтерес у тому, щоб управління товариством було спрямоване на максимальне задоволення тих інтересів, які мали учасники коли товариство було платоспроможним [15, с. 529].

КГС ВС виходить із того, що «субсидіарна відповідальність за доведення до банкрутства за своєю правовою природою є відповідальністю за зловживання суб'єктивними цивільними правами, які завдали шкоди кредиторам. Така відповідальність є самостійним цивільно-правовим видом відповідальності, оскільки законодавство не пов'язує можливості покладення на третіх осіб субсидіарної відповідальності в порядку ч. 2 ст. 61 КУзПБ з наявністю вироку в кримінальній справі щодо таких осіб про встановлення в їх діях (бездіяльності) кримінального правопорушення. У цьому випадку особи згідно зі спеціальним приписом притягуються до цивільної відповідальності у формі стягнення». При цьому увага акцентована на тому, що «ст. 61 КУзПБ є спеціальною нормою, положення ч. 2 якої регулюють покладення субсидіарної відповідальності на керівника боржника ... саме в ліквідаційній процедурі банкрутства, у той час як положення ст. 1166 ЦК України регулюють загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду. Отже, відповідальність, передбачена ч. 2 ст. 61 КУзПБ, настає лише за дії (бездіяльність), які призвели до банкрутства боржника, а також вказана норма чітко визначає коло осіб, до яких такі положення можуть бути застосовані (керівник або учасник (засновник, акціонер) боржника) [26].

«Для цілей вирішення питання покладення солідарної відповідальності на керівника боржника суттєве значення має встановлення моменту з якого в нього виникає визначений абз. 1 ч.6 ст. 34 КузПБ обов'язок зі звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника з огляду на наявну загрозу неплатоспроможності, враховуючи, що момент виникнення такого

обов'язку в кожному конкретному випадку визначається моментом усвідомлення керівником критичності ситуації, що склалася, яка очевидно свідчить про неможливість продовження нормального режиму господарювання без негативних наслідків для боржника та його кредиторів» [27]. «Такий обов'язок виникає в момент, коли керівник, добросовісність та розумність дій якого презюмується, в силу норм ст. 92 ЦК України, усвідомлював та мав можливість об'єктивно визначити наявність загрози неплатоспроможності боржника, неможливість продовження нормального режиму господарювання боржника без негативних наслідків для останнього та його кредиторів» [23]. «Бездіяльність керівника, який ухиляється від виконання покладеного на нього КУЗПБ обов'язку щодо подання заяви боржника про власне банкрутство, є *протиправною, винною, спричинює майнові втрати* кредиторів і публічно-правових утворень, порушує як приватні інтереси суб'єктів цивільних правовідносин так і публічні інтереси держави» [27].

Отже, «законодавцем чітко визначено підстави для притягнення винних осіб до солідарної відповідальності – не звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження в справі про банкрутство боржника за наявності ознак загрози неплатоспроможності» [2, с. 318]. Відповідно «суд у межах справи про банкрутство не має повноваження встановлювати розмір шкоди, вину осіб, які вчинили порушення, та причинно-наслідковий зв'язок між порушенням і заподіяною шкодою» [3, с. 314]. На цьому наголошує й КГС ВС, указуючи «предметом розгляду в цьому провадженні є саме дослідження можливості покладення солідарної відповідальності на керівника боржника, а не розгляд заяв кредиторів про покладення солідарної відповідальності з конкретними вимогами до зазначеної особи» [28].

Притягнення осіб, які здійснюють функції органів підприємницького товариства до відповідальності є виключним механізмом відновлення порушених прав кредиторів. Під час його застосування судам необхідно враховувати як сутність конструкції такого товариства як юридичної особи, що передбачає його майнову відокремленість та самостійну відповідальність, наявність у осіб, які становлять органи товариства, широкої свободи передбачення під час прийняття (узгодження) ділових рішень, так і заборону на завдання ними шкоди кредиторам шляхом недобросовісного використання конструкції юридичної особи. У разі банкрутства контролюючі особи можуть бути притягнуті до відповідальності вже за сам факт контролю на підставі презумпції вини, що, по суті, веде до розмивання меж підприємницького товариства та порушення принципу відокремлення відповідальності товариства та учасників (акціонерів)¹.

¹ Так, КГС ВС звертає увагу, що «ст. 61 КУЗПБ закріплено правову презумпцію субсидіарної відповідальності осіб, що притягуються до неї, складовими якої є недостатність майна ліквідаційної маси для задоволення вимог кредиторів та наявність ознак доведення боржника до банкрутства. Однак зазначена презумпція є спростовною, оскільки передбачає можливість цих осіб довести відсутність своєї вини в банкрутстві боржника й уникнути відповідальності. Спростовуючи названу презумпцію, особа, яка притягується до відповідальності, має право довести свою добросовісність» [29].

Окремим складом, що визначений законодавцем як підстава для покладення на третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність, є винні дії тих осіб, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії. Умовою застосування такої відповідальності є доведення існування таких обставин: наявність у відповідного суб'єкта права давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії; здійснення дій, які свідчать про використання такого права чи можливості; причинно-наслідковий зв'язок між такими діями та наявністю стану стійкої неспроможності; недостатність майна банкрута для розрахунків із кредиторами, а також наявність вини [30].

Відповідно до правової позиції КГС ВС «необхідними критеріями, які є обов'язковими для притягнення особи до субсидіарної відповідальності за доведення до банкрутства є: підписання завідомо невігідних для юридичної особи договорів; діяння, що грубо суперечать вимогам належного господарювання; необґрунтована сплата грошових коштів; безпідставна передача третім особам майна; заплутування звітності, знищення документів або інформації; дії, що довели юридичну особу до банкрутства та завдали великої матеріальної шкоди державі чи кредитору (п'ятсот і більше неоподаткованих мінімумів доходів громадян)» [31].

Аналіз законодавства про банкрутство дозволяє виділити такі основні підстави відповідальності осіб, які здійснюють функції органів підприємницького товариства:

1) *неповідомлення про ознаки загрози неплатоспроможності*. Ця відповідальність включає: а) солідарну відповідальність керівника боржника, який не подав/несвоєчасно подав заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство за незадоволення вимог кредиторів та б) субсидіарну солідарну відповідальність членів наглядової ради та виконавчого органу за не скликання загальних зборів, невжиття заходів для покращення фінансового стану товариства в разі банкрутства товариства до закінчення трирічного строку з дня зниження вартості чистих активів [11, с. 97–98];

2) *вчинення дій, що призвели до банкрутства товариства* (доведення до банкрутства). Приписи ч. 2 ст. 61 КУзПБ не встановлюють ознак доведення до банкрутства, які є підставою для покладення субсидіарної відповідальності на осіб, що здійснюють функції органів боржника. Оцінюючи будь-які дії (бездіяльність) таких осіб на предмет покладення на них такої відповідальності в справі про банкрутство, суду слід, захищаючи правило ділового рішення відмежовувати дії та обставини, які належать до звичайних (ділових) ризиків підприємницької діяльності (прорахунків) [32], від зловживання правом та умисних цілеспрямованих корисливих дій (бездіяльності) власника майна або посадової особи, спрямованих на доведення товариства до банкрутства [33];

3) відповідальність за інші порушення законодавства про банкрутство, зокрема, пропонується передбачити відповідальність за ухилення посадових осіб

боржника від обов'язку передати бухгалтерську та іншу документацію, печатки та штампи, матеріальні та інші цінності банкрута ліквідатору (ч. 2 ст. 59 КУзПБ).

Законодавець не визначає, що є «ознаками банкрутства», але у ст. 1 КУзПБ вводиться легальне поняття «загроза неплатоспроможності», яку визначено як «фінансово-господарський стан боржника, що характеризується наявністю обставин, які підтверджують, що боржник протягом наступних 12 місяців не зможе виконати свої грошові зобов'язання в строк, передбачений для їх виконання, чи здійснювати платежі за звичайними господарськими операціями».

На думку суддів КГС ВС, «умовами/складовими для встановлення щодо боржника такого складного за своїм змістом юридичного факту як загроза неплатоспроможності боржника є одночасна (зокрема протягом місячного періоду, визначеного ч. 6 ст. 34 КУзПБ) наявність таких юридичних фактів: 1) існування у боржника щонайменше перед двома кредиторами зобов'язань, строк виконання яких настав та визначається за правилами закону, що регулює відповідні правовідносини (купівлі-продажу, поставки, підряду, позики, бюджетні та податкові тощо); 2) розмір усіх активів боржника є меншим, ніж сумарний розмір зобов'язань перед усіма кредиторами боржника, строк виконання яких настав за правилами закону, що регулює відповідні правовідносини (купівлі-продажу, поставки, підряду, позики, бюджетні та податкові тощо), тобто такий майновий стан боржника за всіма його показниками (основними фондами, дебіторською заборгованістю, строк виконання зобов'язань щодо якої настав, тощо), який за оцінкою сукупної вартості всіх активів Боржника очевидно не здатний забезпечити задоволення вимог виконання зобов'язань перед усіма кредиторами, строк виконання яких настав, ні у добровільному, ні у передбаченому законом примусовому порядку» [34].

Моментом виявлення наявності ознак доведення до банкрутства є ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом, що є тією обставиною, яка свідчить, що ліквідатор довідався або міг довідатися про наявність ознак доведення до банкрутства боржника з вини його органів управління або третіх осіб [35] (моментом, з якого починається обрахунок строків позовної давності визначено день затвердження акту формування ліквідаційної маси банку шляхом відповідних розрахунків [36]).

Субсидіарна відповідальність за доведення до банкрутства є виключним механізмом відновлення майнових прав кредиторів у випадку зловживання особами, які управляють юридичною особою або мають право приймати юридично значущі рішення, суб'єктивними цивільними правами, що завдало шкоди кредиторам [35], у разі недостатності майна товариства для задоволення їх вимог [37, с. 196].

Визнання законодавцем відповідальності за доведення до банкрутства субсидіарною критикується, що зумовлено правовою природою субсидіарної відповідальності правова підстава якої є тотожною для основного й додаткового боржника (ст. 619 ЦК України). «Відповідальність за доведення до банкрутства має власну правову підставу. Вона є самостійним видом спеціальної цивільно-правової відповідальності» [28], оскільки її підставою є правопорушення у сфері кон-

курсного права (права неплатоспроможності та банкрутства), а не корпоративного або цивільного права. «Водночас її виключний (екстраординарний) додатковий (субсидіарний) характер зумовлений настанням лише у разі відсутності (недостатності) майна боржника для задоволення вимог кредиторів, тобто у випадку вичерпання способів захисту їх майнових інтересів у межах справи про банкрутство на підставі окремої заяви ліквідатора або кредитора» [11, с. 97].

Підставою відповідальності субсидіарного боржника, як правило, є порушення своїх зобов'язань основним боржником і лише іноді – власні правопорушення субсидіарного боржника. У науці субсидіарна відповідальність розглядається як різновид субсидіарного зобов'язання. Основний наголос зроблено на тому, що поняття «субсидіарне зобов'язання» і «субсидіарна відповідальність» співвідносяться як загальне й спеціальне, де остання є різновидом субсидіарного зобов'язання, в основі якого – складний юридичний склад, що містить правопорушення субсидіарного боржника.

У зв'язку з цим варто зауважити, що у ст. 619 ЦК України має місце підміна понять «відповідальність» і «зобов'язання», а також звертається увага на потребу відмінності двох видів правовідносин, урегульованих ст. 619: власне «субсидіарну відповідальність», з однієї сторони, і «субсидіарне зобов'язання» – з іншої. Субсидіарною відповідальністю варто вважати лише ті правові зв'язки, у межах яких субсидіарний боржник вчиняє протиправні дії, що й є підставою для притягнення його до такої відповідальності. У разі, коли відповідальність субсидіарного боржника обумовлена виключно невиконанням зобов'язання з боку основного боржника, такі відносини слід розуміти не як відповідальність, а як «субсидіарне зобов'язання». Тобто в рамках субсидіарних правовідносин необхідно виділяти зобов'язання, в яких: 1) реалізується відповідальність та 2) покладення додаткового майнового обов'язку не пов'язано з учиненням додатковим боржником правопорушення.

Для притягнення до субсидіарної відповідальності за ст. 619 ЦК України необхідно дотримуватися низки умов: 1) початково пред'явити вимогу до основного боржника; 2) у випадку відмови від задоволення такої вимоги або відсутності відповіді на неї, можна пред'явити вимогу до субсидіарного боржника. Отже, загальними рисами субсидіарної відповідальності є: а) настає у випадках, прямо передбачених законом або договором; б) покладення додаткової відповідальності передбачає наявність основної відповідальності, яку несе основна відповідальна особа; в) заходи додаткової відповідальності покладають на осіб, які безпосередньо не несуть основної відповідальності перед кредитором; г) об'єм додаткової не може перевищувати об'єму основної відповідальності, а субсидіарно відповідальна особа, яка задовольнила вимоги кредитора, у передбачених законом випадках має право регресної вимоги до основної відповідальної особи; д) можливість настання субсидіарної відповідальності може бути обмежена законом (або відповідно до нього договором) у часі або пов'язана законом з наявністю певних умов.

При співставленні вказаних ознак субсидіарної відповідальності з відповідальністю особи, що здійснює функції органу підприємницького товариства, за порушення обов'язку з подачі заяви боржника до господарського суду (ч. 6 ст. 34 КУЗПБ) можна означити, що:

1) у вказаних випадках як основне зобов'язання виступає самостійне зобов'язання боржника – підприємницького товариства перед кредиторами. Таке зобов'язання не пов'язане з обов'язками посадових осіб боржника з подачі заяви до господарського суду, оскільки такий їх обов'язок є самостійним перед самим товариством;

2) від таких дій вказаних осіб на пряму не виникають збитки ні у товариства, ні у його кредиторів. Невиконання вказаних обов'язків тягне потенційні складнощі під час проведення процедур банкрутства, а в подальшому може викликати труднощі при задоволенні вимог кредиторів у повному обсязі;

3) вбачається відсутність причинно-наслідкового зв'язку між ненаданням заяви боржника до господарського суду і наслідком у вигляді наявності вимог кредиторів, їх розміру і часом виникнення;

4) покладення субсидіарної відповідальності, як уявляється, є штрафною санкцією за невиконання обов'язку перед підприємницьким товариством.

Отже, відповідальність керівника боржника за неподачу заяви боржника до суду в передбачених законом випадках, а також за визнання боржника неплатоспроможним (банкрутом) не є субсидіарною відповідальністю боржника (підприємницького товариства) перед кредиторами. Відповідальність має самостійний деліктний характер за невиконання обов'язку. Категорія «субсидіарність» у цьому разі є необхідною для визначення розміру відповідальності керівника боржника та накладення на нього стягнення.

«Створення для кредиторів у межах справи про банкрутство додаткових гарантій захисту їх прав і законних інтересів забезпечує недопущення використання юридичної особи як інструменту безпідставного збагачення за чужий рахунок. Одним із юридичних механізмів досягнення таких гарантій захисту прав кредиторів і унеможливлення застосування процедури банкрутства як інструменту виключно списання боргів є, зокрема, застосування доктрини «пронизування корпоративної вуалі» (*piercing the corporate veil*), згідно з якою суд може покласти відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи на членів органів управління юридичної особи» [2, с. 319]. У протиположному вказаному зазначено, що притягнення особи, яка здійснює функції органу підприємницького товариства, до відповідальності в результаті може переслідувати ту ж мету, що й відповідальність його учасників. Разом із тим відповідальність посадової особи не може визнаватися «проникаючою», оскільки відсутній сам факт проникнення «за корпоративну оболонку», що прикриває учасників, тобто діє принцип обмеженої відповідальності. Застереігається, що притягнення до відповідальності особи, що здійснює функції органу підприємницького товариства, часто є не досить ефективним засобом, особливо для «фірм-одноденок» або «товариств однієї особи», в яких

такі особи можуть бути «підставними» фігурами, що має місце не лише за їх згодою, але й без їх відома при компрометації відомостей торгового реєстру в країнах, де реєстрація товариств максимально спрощена [16, с. 26–27].

Вважаємо, що виникнення «зовнішнього» обов'язку особи, що здійснює функції органу підприємницького товариства, відшкодувати майнові збитки його кредиторам не дає підстав кваліфікувати таке зобов'язання як «проникаючу відповідальність», оскільки така особа захищена представницькою моделлю, а не принципом обмеженої відповідальності. Натомість, у разі надмірного втручання у відносини корпоративного управління контролюючого учасника, його відповідальність буде «проникаючою». Якщо учасник, який надмірно вмішується в щоденні справи товариства, втручається в повноваження його виконавчого органу, створюючи таким чином конкуренцію останньому, він, за принципом «немає прав без відповідальності», фактично стає керівником. Тобто визнається, що такий учасник є директором товариства й притягується до відповідальності як звичайний керівник, до якого застосовуються більш жорсткі правила¹.

Отже, відповідальність осіб, які здійснюють функції органів підприємницького товариства не може й не має підмінювати собою відповідальність контролюючих учасників, особливо якщо йдеться про організації, в яких функції оперативного управління змішані з контролюючою участю. Важливо підкреслити, що відповідальність буде ефективним засобом впливу на волю делінквента, лише якщо вона буде стосуватися центру прийняття рішень. У деяких великих товариствах із чисельністю учасників, в основному в країнах концентрованої корпоративної власності (США, Англія), центр таких рішень зміщується в сторону виконавчих органів, а в організаціях, де участь у статутному капіталі зосереджена в руках однієї особи, – у сторону контролюючої особи. Отже, необхідно відрізнити відповідальність особи, яка здійснює функції органу підприємницького товариства, та відповідальність контролюючого учасника, який є *de facto* керує справами товариства.

ВИСНОВКИ

За загальним правилом юридична особа, виступаючи в цивільному обороті як самостійний суб'єкт права, наділяється правами, виконує обов'язки й несе відповідальність. Особи, що здійснюють функції органів, які діють від імені та в інтересах юридичної особи й є її частиною, не мають правового зв'язку з кредиторами самої юридичної особи; залишаючись зобов'язаними лише перед юридичною особою, перед кредиторами вони обов'язків не мають, рівно як і враховувати в своїй діяльності їх інтереси вони не повинні. Проте при банкрутстві підприємницького товариства й неможливості задоволення вимог кредиторів до відповідальності можуть притягуватися особи, які здійснюють функції органів това-

¹ Така конструкція є достатньо ефективною та зручною в застосуванні, у зв'язку з чим широко використовується у багатьох країнах (Англія, Нідерланди, Франція) поруч із іншими правовими техніками «підняття корпоративної завіси».

риства. Справа в тому, що вони відповідають за власні винуваті дії (бездіяльність), які проявляються в доведенні товариства до неплатоспроможності (банкрутства). Від таких дій у підприємницького товариства виникли збитки, розмір яких визначається розміром вимог кредиторів, пред'явлених у справі про банкрутство.

У наведеному випадку відповідальність осіб, які здійснюють функції органу підприємницького товариства є субсидіарною. Специфічність риси таких зобов'язань полягає в тому, що «юридичний склад містить протиправну, винувату поведінку субсидіарного боржника, яка викликала в подальшому правопорушення – нездатність основного боржника задовольнити вимоги кредитора. Для виникнення субсидіарного обов'язку вказаних осіб вимагається підтвердження «шкідливого результату» діяльності субсидіарних боржників. Особливістю правотворюючого складу в указаних випадках є наявність ще одного елемента – введення щодо основного боржника процедури банкрутства. Поза рамками цієї процедури субсидіарне зобов'язання вказаних суб'єктів не має місця. Така відповідальність виникає за свої власні винуваті дії – доведення товариства до банкрутства, а збитками є незадоволені вимоги кредиторів, що мають прямий причинно-наслідковий зв'язок із винуватими діями осіб, які здійснюють функції органів підприємницького товариства.

Притягнення до субсидіарної відповідальності є можливим лише після вступу в законну силу рішення суду про визнання боржника неплатоспроможним (банкрутом). Можливість установити «фактичне банкрутство», тобто таке становище, за якого боржник не має можливості виконати грошові зобов'язання або обов'язок по сплаті обов'язкових платежів та (або) інших платежів без винесення належного процесуального документа – рішення суду про визнання неплатоспроможним (банкрутом), законодавство про банкрутство не передбачає.

Аналізуючи проблему притягнення до відповідальності осіб, які здійснюють функції органу підприємницького товариства, необхідно застерегти, що для виникнення їх відповідальності обов'язковим є встановлення протиправного характеру їх поведінки (доведення товариства до банкрутства шляхом надання обов'язкових для виконання вказівок або іншим чином визначення дій боржника). При цьому вказані особи не відповідають за шкоду, завдану майновим правам кредиторів, якщо доведуть, що діяли добросовісно й розумно в інтересах боржника. Незважаючи на те, що, на них покладено обов'язок доказування відсутності своєї вини, судових справ про притягнення до відповідальності – майже не має.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Gerner-Beuerle C., Paech Ph., Schuster E. Ph. Study on Directors' Duties and Liability. London, 2013. 427 p.
- [2] Банасько О. О. Про солідарну відповідальність керівника (органів управління) боржника у справах про банкрутство в судовій практиці. *Вчення про цивільно-правову відповідальність : монографія* / [І. В. Спасибо-Фатеева, Л. М. Баранова, О. О. Біляєв та ін.]; за ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2025. С. 315–338.

- [3] Беляневич О. А. Солідарна відповідальність керівника (органу управління) боржника у праві банкрутств. *Вчення про цивільно-правову відповідальність : монографія* / [І. В. Спасибо-Фатєєва, Л. М. Баранова, О. О. Біляєв та ін.]; за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2025. С. 287–315.
- [4] Гришина І. І. Цивільно-правова відповідальність учасників акціонерних правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків, 2015. 194 с.
- [5] Жорнокуй Ю. М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект : монографія. Харків : Право, 2015. 532 с.
- [6] Жорнокуй Ю. М. Окремі питання визнання членів органів акціонерного товариства учасниками корпоративного конфлікту. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. №9. С. 8–12.
- [7] Кологойда О. І. Інститут юридичної відповідальності в корпоративному праві. *Право України*. 2021. №6. С. 59–77.
- [8] Кологойда О. В. Окремі аспекти корпоративної відповідальності осіб, що здійснюють управління акціонерним товариством. *Право і суспільство*. 2016. №4. С. 47–53.
- [9] Махінчук В. М. Реалізація інструментів доктрини «підняття корпоративної завіси» в судовій практиці : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 380 с.
- [10] Махінчук В. М. Субсидіарна відповідальність кінцевих бенефіціарних власників (засновників, учасників, акціонерів) і посадових осіб за зобов'язаннями юридичної особи – боржника: проблеми теорії і практики реалізації доктрини зняття корпоративної вуалі : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 280 с.
- [11] Прокопюк А. С. Відповідальність осіб, що контролюють акціонерне товариство, за доведення до банкрутства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №1. С. 95–105.
- [12] Спасибо-Фатєєва І. В. Відповідальність у корпоративних правовідносинах. *Вчення про цивільно-правову відповідальність : монографія* / [І. В. Спасибо-Фатєєва, Л. М. Баранова, О. О. Біляєв та ін.]; за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2025. С. 449–469.
- [13] Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільно-правова відповідальність – класика і вектори змін розуміння у сучасному правовому середовищі. *Вчення про цивільно-правову відповідальність : монографія* / [І. В. Спасибо-Фатєєва, Л. М. Баранова, О. О. Біляєв та ін.]; за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2025. С. 16–41.
- [14] Kakkar D. Linking corporate governance reforms and company performance: a review. *International journal in management and social science*. 2013. Vol. 01. Iss. 02. P. 36–58.
- [15] Alces K. A., Ribstein L. E. Directors' Duties in Failing Firms. *Journal of business & technology law*. 2007. №3. Vol. 1. P. 529–551.
- [16] Kindler P. The single-member limited liability company (SUP). A necessary reform of EU law on business organizations. Munich : Beck, 2016. 140 p.
- [17] Murray J. H. Latchkey Corporations: Fiduciary Duties in Wholly Owned, Financially Troubled Subsidiaries. *Delaware Journal of Corporate Law*. 2011. Vol. 36. P. 577–623.
- [18] Smith D. G. Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries. *Brigham Young University Law Review*. 2008. Iss. 4. Article 3. P. 1169–1212.
- [19] Smith G. B., Hall T. J. Piercing the Corporate Veil Claims and Discovery. *New York Law Journal*. 2010. Vol. 243. N 73. P. 1–19.
- [20] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 11.07.2023, судова справа №910/8137/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112227472> (дата звернення: 18.11.2023).

- [21] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 14.09.2021, судова справа № 902/1023/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99860458> (дата звернення: 26.01.2022).
- [22] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 01.06.2021, судова справа № 904/4855/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97597920> (дата звернення: 11.01.2023).
- [23] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 09.06.2022, судова справа № 904/76/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106477436> (дата звернення: 25.02.2025).
- [24] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 02.03.2021, судова справа № 906/904/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95382180> (дата звернення: 08.06.2025).
- [25] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 14.09.2021, судова справа № 923/719/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/99860459> (дата звернення: 28.05.2022).
- [26] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 23.02.2021, судова справа № 910/20004/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95567106> (дата звернення: 01.04.2021).
- [27] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 04.07.2023, судова справа № 911/293/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112058128> (дата звернення: 25.02.2025).
- [28] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 23.03.2021, судова справа № 910/3191/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95940148> (дата звернення: 23.02.2025).
- [29] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 09.12.2021, судова справа № 916/313/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101989964> (дата звернення: 28.05.2022).
- [30] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 09.06.2024, судова справа № 906/1155/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120341855> (дата звернення: 07.06.2025).
- [31] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 30.01.2018, судова справа № 923/862/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72008724> (дата звернення: 07.06.2025).
- [32] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 16.06.2020, судова справа № 910/21232/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89910859> (дата звернення: 08.06.2025).
- [33] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 08.09.2020, судова справа № 464/134/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91555132> (дата звернення: 16.04.2024).
- [34] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 15.06.2021, судова справа № 910/2971/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903200> (дата звернення: 11.02.2025).
- [35] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 09.12.2020, судова справа № 922/1067/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93589364> (дата звернення: 16.03.2024).
- [36] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 25.05.2021, судова справа № 910/11027/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/97220727> (дата звернення: 13.04.2024).

- [37] Корпоративне управління : навч. посіб. / Д. В. Задихайло, О. Р. Кібенко, Г. В. Назарова. Харків : Еспада, 2003. 688 с.

REFERENCES

- [1] Gerner-Beuerle, C., Paech, Ph., & Schuster, E. Ph. (2013). *Study on Directors' Duties and Liability*. London.
- [2] Banasko, O. O. (2025). On solidary liability of the debtor's manager (managing bodies) in cases on bankruptcy within case-law. *The doctrine on civil liability*. Kharkiv: EKUS, 315–338.
- [3] Belianevych, O. A. (2025). Solidary liability of the debtor's manager (managing body) within bankruptcy law. *The doctrine on civil liability*. Kharkiv: EKUS, 287–315.
- [4] Hryshyna, I. I. (2015). Civil liability of participants in joint-stock legal relations (PhD thesis, Kharkiv, Ukraine).
- [5] Zhornokui, Yu.M. (2015). *Corporate conflicts in joint-stock companies: civil legal aspect*. Kharkiv: Pravo.
- [6] Zhornokui, Yu.M. (2015). Single questions about recognition of members of affairs of joint-stock company by participants of the corporate conflict. *Entrepreneurship, Management and Law*, 9, 8–12.
- [7] Kolohoida, O. (2021). Corporate Law Institute of Legal Liabilit. *Law of Ukraine*, 6, 59–77.
- [8] Kolohoida, O. V. (2016). Some aspects of corporate liability of persons performing management of the joint-stock company. *Law and Society*, 4, 47–53.
- [9] Makhinchuk, V. M. (2024). *Implementation of the tools of the «piercing the corporate veil» doctrine in case-law*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [10] Makhinchuk, V. M. (2020). *Solidary liability of ultimate beneficial owners (founders, participants, shareholders) and officials under the obligations of a legal entity – debtor: problems of theory and practice of implementing the doctrine of piercing the corporate veil*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [11] Prokopiuk, A. S. (2022). Liability of persons controlling the joint-stock company for bringing to bankruptcy. *Actual problems of native jurisprudence*, 1, 95–105.
- [12] Spasybo-Fatieieva, I. V. (2025). Liability within corporate legal relations. *The doctrine on civil liability*. Kharkiv: EKUS, 449–469.
- [13] Spasybo-Fatieieva, I. V. (2025). Civil liability – classics and vectors of changes of understanding within modern legal environment. *The doctrine on civil liability*. Kharkiv: EKUS, 16–41.
- [14] Kakkar, D. (2013). Linking corporate governance reforms and company performance: a review. *International journal in management and social science*, 01, 02, 36–58.
- [15] Alces, K. A., & Ribstein, L. E. (2007). Directors' Duties in Failing Firms. *Journal of business & technology law*, 3, 1, 529–551.
- [16] Kindler, P. (2016). The single-member limited liability company (SUP). *A necessary reform of EU law on business organizations*. Munich: Beck.
- [17] Murray, J. H. (2011). Latchkey Corporations: Fiduciary Duties in Wholly Owned, Financially Troubled Subsidiaries. *Delaware Journal of Corporate Law*, 36, 577–623.
- [18] Smith, D. G. (2008). Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries. *Brigham Young University Law Review*, 4, 3, 1169–1212.
- [19] Smith, G. B., & Hall, T. J. (2010). Piercing the Corporate Veil Claims and Discovery. *New York Law Journal*, 243, 73, 1–19.

- [20] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2023, July, reference No. 910/8137/19). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112227472>
- [21] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2021, September, reference No. 902/1023/19). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99860458>
- [22] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court of 1 June 2021, reference No. 904/4855/17. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97597920>
- [23] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2022, June, reference No. 904/76/21). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106477436>
- [24] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2021, March, reference No. 906/904/16). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95382180>
- [25] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2021, September, reference No. 923/719/17). Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/99860459>
- [26] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2021, February, reference No. 910/20004/17). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95567106>
- [27] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2023, July, reference No. 911/293/21). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112058128>
- [28] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2021, March, reference No. 910/3191/20). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95940148>
- [29] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2021, December, reference No. 916/313/20). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101989964>
- [30] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2024, June, reference No. 906/1155/20). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120341855>
- [31] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2018, January, reference No. 923/862/15). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72008724>
- [32] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2020, June, reference No. 910/21232/16). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89910859>
- [33] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2020, September, reference No. 464/134/17). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91555132>
- [34] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2021, June, reference No. 910/2971/20). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903200>
- [35] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2020, December, reference No. 922/1067/17). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93589364>
- [36] Ruling of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court (2021, May, reference No. 910/11027/18). Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/97220727>
- [37] Zadykhailo, D. V., Kibenko, O. R., & Nazarova, H. V. (2003). Corporate management. Kharkiv: Espada.

Валентина Григорівна Жорнокуй

Кандидат юридичних наук, доцент

Професор кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки

Навчально-науковий інститут № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ

61080, проспект Льва Ландау, 27, Харків, Україна

Valentyna H. Zhornokui

Candidate of Law, Associate Professor

Professor of the Department of Legal Support of Entrepreneurial
Activity and Financial Security

Educational and Research Institute No. 5

Kharkiv National University of Internal Affairs

61080, 27 L. Landau Ave., Kharkiv, Ukraine

Email: v.zhornokuy@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7706-8538>

Рекомендоване цитування: Жорнокуй В. Г. Відповідальність осіб, що здійснюють функції органів підприємницького товариства, перед кредиторами за його зобов'язаннями. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Том 32. №4. С. 211–231.

Suggested Citation: Zhornokui, V. H. (2025). Liability of Persons Performing Functions of Entrepreneurial Company's Bodies to Creditors for its Obligations. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 32(4), 211–231.

Стаття надійшла / Submitted: 23/09/2025

Доопрацьовано / Revised: 23/10/2025

Схвалено до друку / Accepted: 18/12/2025